

ЛЮДИНА І ЧАС

«Як пити муку — то до дна. Є Батьківщина лиш одна!»

ПОСТАТІ. 22 березня виповнюється 85 років із дня народження дисидента, письменника, журналіста Михайла Осадчого (1936—1994), якого Міжнародний біографічний центр у Кембриджі удостоїв 1992-го звання «Людина року»

Ірина ПАНАСЕНКО
для «Урядового кур'єра»

Заради України він витримав роки неволі та заслання, але не зрадив, не зрікся, бо пульсувало у серці: «Я до мозку, до мислі, до тліні твої, вишнева моя Україно». Михайло Осадчий — талановитий журналіст, письменник, політ'язень і дисидент. Його творчість і громадську діяльність високо оцінено на світовому рівні.

Хто він для нас, чим його творчість може слугувати сучасникам? Відповідь чітка: прикладом палкої любові до рідного, одвічно батьківського, матері-землі.

Від села Курмани на березі Сули (нині Роменський район) на Сумщині до Львова понад 800 кілометрів. 1953 року виряджали-благословляли батьки у це місто сина Михайла, допитливого, розумного, випускника-медаліста. Кілометри ці стеляться дорогами, розділяють могили батьків Григорія Митрофановича та Олени Парамонівни на сільському кладовищі й сина їхнього Михайла на Личаківському цвинтарі.

го ступеня кандидата наук, яку він успішно захистив у червні 1965-го. Час зростання в науці й творчості. Енергійний, окрилений, Осадчий активно друкувався в місцевій і центральній пресі, газети і журнали публікували його художні твори. Блискуча кар'єра і чудовий початок кар'єри письменника.

Та вже через два місяці, 28 серпня, Михайла Осадчого заарештували за звинуваченням в антирадянській агітації і пропаганді. Напевно, причеписті служителі системи побачили в ньому великий потенціал протесту і патріотизму. І перший для них дзвіночок — його кандидатська «Журналістська діяльність Остапа Вишні (1919—1933)», на сторінках якої шлося не тільки про журналістику, а й про складну долю талановитої людини. До світлого образу гумориста із квітучої Груні Михайло Осадчий звертався не раз:

*На землі, на півкулі покатій,
Крізь оселі безмовних очей,
Брів я долею Вишні Остапа
Не до слави юрби, до людей.
(«На обмерзлих, липких*

Михайла Осадчого засудили до двох років таборів суворого режиму, відправили в Мордовію у селище Явас. Важкі дні несправедливої кари, праця столяра, але майстер художнього слова знаходив розраду: він перекладав поезію Гарсія Лорки — одного з найяскравіших і найвизначніших іспанських поетів ХХ століття.

До слова, перші переклади творів Лорки з'явилися в українських журналах у 1930-х. Активно інтерпретував рідною мовою талановитого іспанця ще один земляк Осадчого — крелівчанин Микола Лукаш. Саме його переклади побачили світ 1969 року (серія «Перлини світової літератури»). У поезії Гарсія Лорки Михайла Осадчого приваблювала не тільки краса, незвичайні образи, а й стійкість, мудрість, віра в силу слова. Він написав «Елегію про слово і багнет», в одній із поезій є присвята: «Гарсія Льорці, Євгенові Плузжнику, всім поетам, замордованим в минулому і майбутньому».

Нарешті воля

прописатися у Львові не дозволяли, довелося оформляти прописку у глибинці. Працював на комбінаті глухонімих, писав, зокрема біографічну повість «Геній сміху, або Зустріч із вождем». У ній відкрив нові досі не знані сторінки життя Остапа Вишні, наводив типові приклади спілкування літераторів із тогочасними вождями.

1968 рік Михайло Осадчий поширював рукопис повісті «Більмо». Автобіографічне, жите-пережите у таборі, характери людей, реальні ситуації, роздуми. Невеличка повість спричинила великий вибух! Читали розмножений типком-нишком рукопис під ковдрою (про це розповідали в Недригайлові журналісти старшого покоління), передавали тільки тим, у кому були влєвнені.

1971 року повість «Більмо» потрапила на Захід, де вийшла друком і посіла шосте місце серед більш як сотні бестселерів. Її перекладено десятками мов. А в цей час в Україні її автора знову судили, і стаття обвинувачення та сама: за антирадянську агітацію та пропаганду. Тепер уже Михайло

Після заслання Михайло Осадчий був і за океаном, у Канаді, в Мюнхенському вільному університеті захистив докторську дисертацію. Двічі реабілітований, повернувся до рідного Львівського університету. З 1993-го — доцент кафедри журналістики, тієї, де колись навчався. А вже в липні 1994-го (було йому тільки 58, 12 з яких безжально забрала тоталітарна система) серце Осадчого зупинилося.

Але воно й досі б'ється в кожному рядку його творчого спадку. Зболеного й передуманого, вистражданого, лежучого своєю правдою, яку «сказати раз в житті дано» («Тополина заметіль»), але від того не менше у ньому світлого сонця і квітучих гілочок вишні, каліни на межі й життєдайного вітру.

**Пам'ятають
земляки**

Згадуючи Курмани на Посуллі, не можна оминати сусідню Пустовитівку і легендарну постать останнього кошового Петра Калнишевського, який тут народився.

кими віршовками аж до Мордовії, а по тому, через десяток років, слалися теплими споришами рідного подвір'я, дзвеніли тисячолітньою бруківкою Львова.

Невід'ємні складові його долі — мученицької й водночас світлої, як це часто буває у видатних людей. Можливо, його долю визначив день народження 22 березня. Особлива дата, коли українці шанують Сорок святих, згадуючи історію мучеників за віру Христову. А ще цього дня за традицією зустрічають із вирію пташок, радіючи, що вони повертаються на рідну землю. Про неї, як про матір, мріяв у далекому мордовському таборі Михайло Осадчий:

*Густий яваський снігопад, і я
Бездумні дні первісною
людиною
Петляв по зоні. Ах, ця
телепатія,
Запах чебрець сільською
Україною.
(«Запах чебрець»)*

До списку неблагонадійних

Жорстока ідеологічна машина вчепилася гострими пазурами у 29-річного інтелектуала з національними поглядами. Недавній випускник Львівського університету з дипломом журналіста Михайло Осадчий 1958 року працював редактором, а згодом і старшим редактором Львівської телестудії. Через два роки його запросили на викладацьку роботу на факультет журналістики. Там він був редактором університетської багатотиражки, заступником секретаря парторганізації факультету. Понад рік працював інструктором з преси Львівського обкому партії, проте не поривав зв'язків із факультетом журналістики, викладав.

У цей час вивчав творчість земляка Остапа Вишні. Підсумки дослідження стали матеріалом його дисертації на здобуття науково-

сав про великого сміхотворця поему «Вишня на узбіччі саду». Він тримався за образ вишневої України, мов за ікону-святиню і чарзілля проти нечистої сили.

Після восьми місяців у слідчому ізоляторі на закритому судовому засіданні 18 квітня 1966-го

Термін ув'язнення закінчився. Птахом перелітним (на день його народження мама завжди казала, що треба крилатих мандрівників вітати-пригощати) пролетів би півтори тисячі кілометрів, що тягнулися й тягнулися. Аж ось і місто його юності, але ситуація складна:

Фото надав автор

З мамою у Львові (кінець 1960-х)

ребував разом з ідейно-духовними побратимами, серед яких брати Горині й В'ячеслав Чорновіл. Чорновіл, до речі, тепло згадував Михайла Осадчого у багатьох листах, публіцистиці, інтерв'ю. А в Михайла Осадчого читаємо такі рядки:

*В двадцятий вік Христового
Різдва*

*В тюрмі яваській двадцять
українців.*

(«Тополина заметіль»)

Вирок був жорстоким: сім років таборів особливо суворого режиму і три — заслання. Мордовія, а тоді республіка Комі... Волелюб, він не здався: писав листи Леонідові Брежнєву, звертався до Сенату, американського президента Картера, просячи політичного притулку. Репресії застосовували не тільки до нього, а й до родини. За нез'ясованих обставин у Сумах убито брата Михайла, але ніхто справу не розслідував.

Золота Сула

Серед прозових творів Михайла Осадчого є повість «Золота Сула», яка переносить читача у дитинство автора. Адже Курмани лежать на березі красуні-річки. У цій місцині вона особлива, всі, хто хоч раз там був, ніколи не забудуть Свячене — є такий куточок. Вочевидь, це село й справді особливе, адже воно дало Україні й світові яскраве гроно письменників, серед яких Іван Чумаченко, Дмитро Білоус, його рідні брати науковці-філологи Олекса Григорович та Микола Григорович, Григорій Білоус.

Саме тут, на березі Сули, на батьківщині велетів, які берегли і плекали Слово українське, на переконання сучасників, має бути музей літератури Сумщини. Таку ініціативу обговорюють в обласному центрі, її підтримують члени обласної організації Національної спілки письменників, земляки-кияни.

ного духом, писав в «Елегії передсмертної хвилини Калнишевського» Михайло Осадчий: «Кров моя — в калині, серце — у криниці». І від свого героя набирається мужності в роки випробувань.

На подвір'ї щедро розлилося море споришу (у віршах Осадчий називав його топазовим). Нечасто, але приїжджав до отчої хати Михайло Григорович разом із другою дружиною Марією-Оксаною (перша не витримала випробувань, пішла разом із сином Тарасом шукати легшого життя). В останній приїзд у дворі зібралось троє однокласників. Гомоніли, згадували дитинство і друзів, тихо сміялися. А потім прилетіла не птахом на Сорок святих, а чорним вихором звістка, що більше не приїде в рідні Курмани крайнин, для односельців — Михайло, син Григорія Осадчого.

Біла стоїть у центрі села школа, де навчалися всі покоління курманівців. В одному з класів з доброго шанування вчительки Марії Чумак (уже нема її на цьому світі, а всі пам'ятають за щирю душу і добру справу) створено музейну кімнату, яку жителі села бережуть. Школа вже не функціонує (демографічна ситуація в селах — тема окрема), а кімната-музей залишається. Є тут і куточок Михайла Осадчого. У будинку культури теж подбали про шанування земляка, створивши виставку. І в Недригайлівському краєзнавчому музеї є експозиція.

На Сумщині пам'ятають і шанують крайнина, якому боліла доля України і заради якої він прийняв муки неволі. Його ім'я може стати єдиною ланкою творчих зв'язків між Сумами і Львовом серед журналістів і письменників, адже Михайло Осадчий вірив у Слово і служив Слово:

*Стівши в пеклах термінів
у прах,
Біблій повіртіти готовий,
Що начал-начала слово...
СЛОВО!*